

Оскар Вайлд

Портрет Доріана Грея

Харків
«Фоліо»
2022

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

ПЕРЕДМОВА

Митець — творець прекрасного.

Розкрити себе і втаїти митця — цього прагне мистецтво.

Критик — це той, хто спроможний передати в інший спосіб або в іншому матеріалі своє враження від прекрасного.

Найвища, як і найнижча, форма критики — це різновид автобіографії.

Ті, що в прекрасному вбачають бридке, — люди зіпсуті, які, однак, не стали через те привабливі.

Це вада.

Ті, що в прекрасному здатні додати прекрасне, — люди культурні. У них є надія.

Але справжні обранці ті, для кого прекрасне означає лише одне: Красу¹.

*Немає книжок моральних чи неморальних.
Є книжки добре написані чи погано написані.
Ото й усе.*

Ненависть XIX сторіччя до Реалізму — це лють Калібана, що побачив свою подобу в дзеркалі.*

Ненависть XIX сторіччя до Романтизму — це лють Калібана, що не побачив своєї подоби в дзеркалі.

¹ Пояснення слів, позначених зірочкою, див. у «Примітках» на с. 387–397.

*Моральне життя людини — для митця лише частина
об'єкту. А моральність мистецтва полягає
в досконалому використанні недосконалих засобів.*

*Митець не прагне нічого доводити.
Довести можна навіть безперечні істини.*

*Митець не має етичних уподобань. Етичні уподобання
митця призводять до непрощеної манірності стилю.*

*Митець не має нездорових нахилів.
Йому дозволено зображувати все.*

Думка і мова для митця — знаряддя мистецтва.

*Розбещеність і чеснота для митця —
матеріал мистецтва.*

*З погляду форми за взірць усіх мистецтв править
мистецтво музики. З погляду почуття —
вмілість актора.*

У будь-якому мистецтві є і прямиозначність, і символ.

*Ті, що силкуються сягнути поза прямиозначність,
ризикують.*

Ті, що силкуються розкрити символ, ризикують також.

*Глядача, а не життя — ось що, власне,
відображує мистецтво.*

*Суперечки з приводу мистецького твору свідчать,
що цей твір новий, складний і життєздатний.*

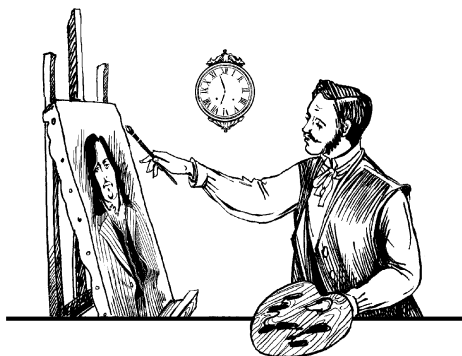
*Коли критики розходяться в думках —
значить митець вірний собі.*

*Можна дарувати тому, хто робить корисну річ, —
доки він не захоплюється нею.*

*Єдине виправдання того, хто робить некорисну річ, —
його безмірне захоплення нею.*

Будь-яке мистецтво не дає жодної користі.

Оскар Вайлд

РОЗДІЛ І

Робітню художника сповнювали густі пахощі троянд, а коли в садку знімався літній легіт, він доносив крізь відчинені двері то п'янкий запах бузкового цвіту, то погідніший аромат рожевих квіток шипшини.

З перського дивану, де лежав лорд Генрі Воттон, палячи своїм звичаєм одну по одній незліченні цигарки, можна було побачити лише блиск золотаво-ніжного, як мед, цвіту верболозу, чиє тремтливие віття, здавалося, насилу витримувало тягар полум'яної краси. Зрідка на довгих шовкових шторах величезного вікна миготіли химерні тіні птахів, утворюючи на мить щось подібне до японського малюнка, і тоді лордові Генрі думалося про блідолицих художників із Токіо, які засобами мистецтва, з природи своєї статичного, намагались передати відчуття швидкості й руху. Ще більш угнічувало тишу сердите гудіння бджіл, що пробиралися високою невикощеною травою чи монотонно й настійливо кружляли біля покритих золотистим пилком вусиків розлогої жимолості. Невиразний клекіт Лондона долинав, наче басова нота далекого органа.

Посеред кімнати стояв на мольберті зроблений у повен зріст портрет надзвичайно вродливого юнака, а перед портретом дещо віддалік сидів сам художник, Безіл Голворд, раптове зникнення якого кілька років тому так схвилюва-

ло все лондонське товариство і викликало чимало найрозмаїтіших здогадок.

Художник дивився на прегарну юнакову постать, що її він так майстерно виобразив на полотні, і обличчя йому опромінював задоволений усміх. Раптом він схопився і, заплющивши очі, притис пальці до повік, наче силкуючись утримати в пам'яті якийсь чудовий сон і боячись пробудитись.

— Це твоя найкраща робота, Безіле, найкраща з усіх, що ти створив, — мляво сказав лорд Генрі. — Ти конче повинен надіслати її наступного року на виставку в «Гровнері»*. Тільки не до академії — зали академії занадто великі й вульгарні. Там вічно або так багато людей, що за ними не видно картин, або так багато картин, що за ними не видно людей. Одне жахливе, а друге ще гірше. Ні, «Гровнер» — це єдине відповідне місце.

— Я взагалі не збираюсь її виставляти, — відгукнувся Безіл, кумедно закидаючи голову — характерний рух, з якого кпили його приятелі ще в Оксфорді*. — Ні, я не виставлятиму її ніде.

Лорд Генрі здивовано звів брови і поглянув на нього крізь примхливі кільця голубого диму від заправленої опієм цигарки.

— Ніде не виставлятимеш? Мій любий, чому? Ти маєш якісь підстави? Що за дивацький народ ці художники! Із шкіри пнуться, аби набути популярності, а як тільки вона приходить, — здається, прагнуть позбутись її. Це ж так нерозумно! Бо коли прикро, що про тебе забагато говорять, то ще прикрише, коли про тебе зовсім не говорять. А цей портрет підніс би твоє ім'я, Безіле, далеко над усіма молодими художниками в Англії і примусив би старих запалитись ревнощами, коли вони ще здатні на емоції.

— Я знаю, ти будеш сміятися з мене, але я справді не можу виставити цього портрета, — повторив художник. — Занадто багато самого себе я вклав у нього.

Лорд Генрі засміявся, випростуючись на дивані.

— Ну от, я ж знав, що ти сміятимешся. Але це таки щира правда.

— Занадто багато самого себе! Слово честі, Безіле, я не думав, що в тобі стільки марнославства. Ти, з твоїм суворим обличчям і чорним як вугіль волоссям, — і цей юний

Адоніс*, наче зроблений із слонової кості й трояндових пелюсток! Не бачу найменшої схожості між вами!.. Адже він Нарцис*, мій любий, а ти... Ну, звичайно, в тебе одухотворене лице і таке інше... Але Краса, справжня Краса, кінчається там, де починається одухотвореність. Інтелект — уже сам собою щось диспропорційне. Він нівечить гармонію обличчя. Ту ж мить, як хтось береться думати, у нього або видовжується ніс, або розширюється чоло, або щось інше псує лице. Візьми першого-ліпшого з цих визначних учених мужів і подивись, до чого вони всі відразливі! Ясна річ, за винятком церковників. Але в церкві їм не доводиться голів сушити. Вісімдесятирічний єпископ у проповіді повторює те, що йому казали, коли він був вісімнадцятирічним хлопцем, — тож, природно, його вигляд усе так само по-молодечому принадний. Судячи з портрета, твій таємничий юний друг, імені якого ти не хочеш назвати, має чарівну вроду, отже, він ніколи не думає. Я таки цілком певен того. Він — прекрасне бездумне створіння, яке мусить бути з нами завжди: і взимку, коли ми не маємо квіток, щоб милуватись ними, і влітку, коли ми потребуємо чогось, що остудило б мозок. Не лести собі, Безіле: ти ані крихти не схожий на нього.

— Ти не розумієш мене, Гаррі, — відказав митець. — Звичайно, я не схожий на нього. Я знаю це дуже добре. Як на правду, то я б навіть жалкував, якби став на нього схожим. Ти знизуєш плечима? Я широ кажу. Всіма, хто має непересічний розум чи красу, правує в житті лихий фатум, — той самий, що спрямовував непевну ходу монархів протягом усієї історії. Краще не виділятися над своїм середовищем. Бо на цім світі виграють лише потвори й нездари. Вони можуть невимушено сидіти і позіхати на виставі життя. Нехай їм зовсім не знана радість перемоги, але ж зате вони обходяться й без гіркоти поразки. Вони живуть так, як ми всі мали б жити: байдужно, без турбот, без хвилювань. Вони не завдають руїни іншим і не зазнають її самі від чужих рук. Твоя знатність і багатство, Гаррі; мій розум і хист, хоч які вони є; врода Доріана Грея — за все це, чим боги нас наділили, ми відпокутуємо, тяжко відпокутуємо...

— Доріан Грей? Це його ім'я? — спитав лорд Генрі, підходячи через кімнату до Голворда.

— Так. Я не збирався називати його тобі.

— Але чому?

— Просто сам не знаю... Якщо хтось мені дуже подобається, я ніколи й нікому не називаю його імені. Бо це немовби значить поступитись часткою дорогої тобі людини. Я справді закохався у таємничість. Здається, лише завдяки їй сучасне життя і може бути чудесне чи заманливе для нас. Звичайнісінька річ стає чарівною, якщо ми криємося з нею. Вийжджаючи з Лондона, я ніколи не кажу своїм, куди їду. Бо якби я сказав — пропала б уся насолода. Напевно, це чудна звичка, але все-таки вона вносить чимало романтичного в життя. Ти, мабуть, тої гадки, що все це страшенні дурниці?

— Анітрохи, — відповів лорд Генрі, — анітрохи, любий Безіле. Ти, здається, забуваєш, що я одружений; а єдине, чим шлюб зачаровує, — це приховування правди, без чого не обходяться ані чоловік, ані жінка. Я ніколи не знаю, де моя дружина, і вона ніколи не знає, що я роблю. Випадково здибавшись, — а це буває, коли ми потрапляємо разом десь на обід чи гостюємо у герцога, — ми з найсерйознішими мінами торочимо одне одному найбезглуздіші історії. Моїй жінці це вдається куди краще, ніж мені, — вона ніколи при цьому не бентежиться так, як я. І заскочивши десь мене, — вона зовсім не зчинює сварки. Часом мені навіть хочеться вивести її з рівноваги, а вона тільки сміється, та й годі.

— І як ти можеш таке казати про своє подружнє життя?! — зауважив Безіл Голворд, підходячи до дверей у садок. — Я впевнений, що насправді ти дуже порядний сім'янин і просто соромишся власних чеснот. Дивна з тебе людина, Гаррі! Ти ніколи не кажеш нічого морального і ніколи не робиш нічого неморального. Твій цинізм — це тільки поза.

— Як на мене, поза, та ще й найдратливіша — це коли поводишся природньо! — скрикнув, сміючись, лорд Генрі.

Обидва молодики вийшли в садок і сіли на бамбукову лаву в тіні високого лаврового куща. Сонячні пасма слалися крізь гладке листя, а в траві легенько погойдувались білі стокротки.

Якусь хвилину обоє сиділи мовчки. Тоді лорд Генрі витягнув годинника і тихо промовив:

— На жаль, мені вже час іти, Безіле. Але мені б хотілося, щоб ти перед цим відповів на те моє запитання.

— На яке саме? — запитав художник, не підводячи погляду.

— Ти добре знаєш, на яке.

— Не знаю, Гаррі.

— Гаразд, я тобі нагадаю. Я хочу, щоб ти все ж таки пояснив мені, чому ти відмовляєшся виставити портрет Доріана Грея. Я хочу знати справжні підстави.

— Я сказав тобі їх.

— Ні, ти лише сказав, що вклав у портрет занадто багато самого себе. Але ж це несерйозно!

— Ти розумієш, Гаррі, — Безіл Голворд подивився товаришеві просто в обличчя, — кожен портрет, намальований з натхненням, — це, власне, портрет художника, а не того, хто йому позував. Натурник — то суто зовнішнє. Маляр на полотні розкриває не його, а скорше самого себе. Ось через це я й не виставлю цього портрета — я боюся, чи не виказав у ньому таїни власної душі.

Лорд Генрі засміявся.

— Ну й що ж то за таїна?

— Добре, я розповім тобі... — збентежено озвався Голворд.

— А я, Безіле, охоче вислухаю, — з поривом у голосі мовив його товариш, переводячи погляд на художника.

— Тут, власне, дуже мало що можна сказати, Гаррі, і я сумніваюсь, чи ти взагалі зрозумієш мене. Та й навряд чи повіриш цьому...

Лорд Генрі посміхнувся, а тоді нахилився й зірвав у траві рожеву стокротку.

— Я цілком певен, що зрозумію, — відповів він, приглядаючись до золотистого кружална квітки, обмереженого білими пир'їнами пелюсток. — А щодо віри, то я можу повірити у будь-що цілком неймовірне.

Вітерець здмухнув кілька квіток з дерев, і важкі зоряні грона бузкового цвіту колихнулись у м'якому повітрі. Під муром засюрчав коник; довгою блакитною ниткою на прозорих брунатних крильцях пролетіла бабка... Лорд Генрі немовби відчув биття Безілового серця, і йому кортіло знати, що він почує далі.

З М І С Т

Оскар Вайлд в тіні та світлі парадоксів. <i>Доценко Р. І.</i>	3
ПОРТРЕТ ДОРІАНА ГРЕЯ	21
Примітки. <i>Доценко Р. І.</i>	'&'